

ВІДГУК

Горника Володимира Гнатовича

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора,
директора Навчально-наукового інституту управління, економіки та
природокористування Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського
на дисертаційну роботу

Муленка Володимира Миколайовича

на тему «Розвиток сфери послуг як фактор підвищення
конкурентоспроможності національної економіки в системі глобального
поділу праці»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні
та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Сфера послуг є одним з найважливіших секторів економіки країни. Вона забезпечує значну частину робочих місць, створює додану вартість та сприяє економічному зростанню. В останні десятиліття, в умовах подальшої інтернаціоналізації та інтеграції світової економіки, значення сфери послуг зросло ще більше і вона перетворилась на ключовий фактор забезпечення високого рівня конкурентоспроможності в глобальному поділі праці.

В українській економіці сфера послуг також відіграє важливу роль, створюючи близько 70% ВВП країни та забезпечуючи робочі місця для понад половини населення. Однак, незважаючи на значну частку сфери послуг в українській економіці, Україна відстає від розвинених країн за рівнем економічного розвитку та конкурентоспроможності. Серед основних причин, чому Україна не може повною мірою скористатися потенціалом сфери послуг для підвищення своєї конкурентоспроможності, можна виділити наступні: відсутність повноцінного та чіткого розуміння важливості сфери послуг для економічного розвитку; відсутність ефективних механізмів підтримки розвитку сфери послуг; значні проблеми з інфраструктурою та людським капіталом, які перешкоджають розвитку сфери послуг.

Для підвищення конкурентоспроможності української економіки, необхідно переоцінити стратегічне значення сфери послуг для забезпечення високої конкурентоспроможності національної економіки в поділі праці та розробити комплекс заходів її розвитку, що і обумовлює актуальність даного науково-прикладного дослідження.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках науково-дослідних робіт Національного транспортного університету за темами

розвиток і підприємництво в Україні» (номер державної реєстрації 0117U000126) та «Сучасна парадигма інноваційного розвитку транспортного комплексу України» (номер державної реєстрації 0121U100635).

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 232 найменувань та 10 додатків. Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 302 сторінки, з яких 216 сторінок основного тексту.

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено мету та задачі дослідження, наукову новизну і практичну цінність результатів роботи, наведено відомості щодо апробації теоретичних положень, практичних рекомендацій та висновків роботи.

У **першому розділі** роботи автором ґрунтовно проаналізовано теоретичні аспекти розвитку сфери послуг. Досліджено та систематизовано основні підходи до класифікації послуг, окреслено необхідність залучення до міжнародної діяльності для забезпечення розвитку сфери послуг на сучасному етапі, обґрунтовано вплив сфери послуг на забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в системі сучасного поділу праці. За результатами дослідження автором запропоновано власне визначення понять «послуга» та «конкурентоспроможність національної економіки», а також сформовані додаткові класифікаційні ознаки послуг.

У **другому розділі** роботи автором проаналізовано показники функціонування сфери послуг України та міжнародної діяльності в сфері послуг. На основі аналізу, визначено найбільш розвинуті та пріоритетні для подальшого розвитку сектори сфери послуг. Використовуючи показники виявлених порівняльних переваг, автором обґрунтовано наявність в Україні переваг в торгівлі транспортними, інформаційними, державними та переробними послугами. Досліджено особливості функціонування сфери транспортних послуг та міжнародної торгівлі транспортними послугами, проаналізовано іноземний досвід розвитку транспортного сектору та визначені перспективні для використання в Україні практики та заходи. Досліджено рівень впливу сфери послуг на конкурентні позиції країни в системі глобального поділу праці, виявлено наявність сильного впливу сфери послуг на позиції країни в рейтингах глобальної конкурентоспроможності. Запропоновано вдосконалити методіку розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності за рахунок включення додаткового критерію, який враховує рівень участі країни в глобальному поділі праці.

У **третьому розділі** роботи автором визначені групи факторів та рівень їх впливу на ефективність функціонування сфери послуг. Визначено наявність сильного впливу економічних, соціальних, політико-правових та інноваційних факторів на сферу послуг. Запропоновано комплекс заходів підвищення ефективності функціонування сфери послуг України, який включає три основні напрямки - реформування законодавчої бази; розвиток нових та недостатньо розвинутих видів послуг; підтримка розвинутих секторів сфери послуг. Розроблено метод оцінки міжнародної конкурентоспроможності сфери транспортних послуг на основі кластерного аналізу та апробовано його при порівнянні конкурентоспроможності України та країн ЄС. Розроблено концептуально-логічну модель системи управління розвитком сфери транспортних послуг України та алгоритм її реалізації. Запропоновано інтегральний показник оцінки ефективності управління розвитком сфери транспортних послуг, який ґрунтується на оцінці ступеня досягнення нормативних співвідношень зміни ключових показників розвитку сфери транспортних послуг. Розроблено організаційно-економічний механізм розвитку сфери послуг, який направлений на підвищення ефективності функціонування усіх секторів сфери послуг і перетворення третинного сектору на рушійну силу розвитку національної економіки та посилення конкурентоспроможності країни.

Висновки сформульовані чітко та послідовно, відповідають поставленим завданням та структурі дисертаційної роботи, містять основні результати дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій.

Обґрунтованість та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується отриманими з використанням сучасних методів, моделей та механізмів дослідження результатами.

Висновки, що отримані за результатами проведеного дослідження та висвітлені в роботі, є повними та в достатній мірі обґрунтовані проведеними теоретичними та практичними дослідженнями.

Наукова новизна отриманих результатів.

Основними вагомими результатами, які отримані при виконанні дослідження, є наступні:

– вперше розроблено організаційно-економічний механізм розвитку сфери послуг, який включає в себе наступні елементи: організаційний блок (система стратегічного планування та контролю;

система нормативно-правового забезпечення; сукупність інституцій та державних органів; системи стандартизації, ліцензування та кадрового забезпечення; система моніторингу та контролю) та економічний блок (елементи економічної політики, які спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку сфери послуг). У межах механізму обґрунтовано концепцію створення Фонду розвитку сфери послуг на засадах державно-приватного партнерства із залученням міжнародних донорів, неурядових організацій та громадськості. Такий Фонд системно опікуватиметься розвитком сфери послуг за рахунок цільового фінансування на кредитній чи грантовій основі та надання консультативної та іншої підтримки проектам в галузі. Запровадження механізму дозволить створити сприятливе середовище для розвитку сфери послуг, забезпечити достатній рівень фінансування та ефективне використання ресурсів;

– удосконалено методичний підхід до оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності сфери транспортних послуг на основі кластеризації, що враховує інтегральні індекси, які формуються на основі показників трьох рівнів: галузевого (зайнятість, товарообіг, пасажирообіг, експорт та імпорт транспортних послуг, інвестиції в основні засоби), суміжних галузей (темпи зростання виробництва, експорту, зайнятості в агропромисловому та промисловому секторах) та макrorівня (ВВП на душу населення, рівні безробіття та інфляції, рівні податків, сальдо торговельного балансу). На відміну від існуючих, запропонована методика враховує вплив на формування конкурентоспроможності сфери транспортних послуг рівня розвитку як економіки в цілому, так і основних галузей-споживачів транспортних послуг;

– удосконалено концептуально-логічну модель системи управління розвитком сфери транспортних послуг України, яка визначає стратегію та регулюючі заходи щодо економічних та організаційно-правових механізмів її функціонування. У межах моделі розроблено чисельний індикатор оцінки ефективності управління розвитком сфери транспортних послуг, що ґрунтується на визначенні фактичного рівня досягнення встановлених нормативних співвідношень темпів росту ключових показників функціонування сфери транспортних послуг. Даний індикатор дозволяє визначити цільові співвідношення зміни показників та оцінювати ефективність управління розвитком сектору на основі ступеня досягнення встановлених нормативів;

– удосконалено методичний підхід до розрахунку Глобального індексу конкурентоспроможності країни, що враховує додатковий критерій, який відобразить рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності та

залучення країни до глобального поділу праці. Даний критерій формується на основі показників, які визначають рівень та особливості міжнародної спеціалізації країни, а також показників, що характеризують активність країни в міжнародному обміні факторами виробництва. Застосування цього критерію дозволить комплексно врахувати активність зовнішньоекономічної діяльності країни і, як наслідок, визначити та аргументувати пріоритетність розвитку та державної підтримки секторів сфери послуг;

- розвинуто понятійно-категоріальний апарат поняття «послуга», яку пропонується інтерпретувати як унікальний товар, що являє собою специфічну діяльність, результат якої може мати матеріальне чи нематеріальне вираження, котра здійснюється для задоволення конкретної потреби споживача в визначений часовий період та має певну вартість, яка формується залежно від використаних засобів праці, кваліфікаційних якостей виробника та рівня попиту на дану послугу. На відміну від існуючих, наведене визначення акцентує увагу на можливості результату послуги мати матеріальне чи нематеріальне вираження та підкреслює спрямованість послуги на задоволення конкретної, обмеженої в часі потреби;

- набула подальшого розвитку класифікація послуг, яка дозволяє розподіляти послуги залежно від трьох критеріїв: матеріальності результатів, способу реалізації та рівня впливу на економіку. Використання даних класифікаційних ознак дозволить визначати пріоритетні для фінансування та розвитку сектори сфери послуг при розробці та провадженні державної політики і краще адаптувати політику до реалій міжнародної торгівлі послугами;

- набуло подальшого розвитку визначення категорії «конкурентоспроможність національної економіки», як здатності економічної системи забезпечувати стале підвищення результативності її функціонування та високий рівень соціальної спрямованості, шляхом ефективного використання національних конкурентних переваг, зокрема інноваційних, в ході конкурентної боротьби на світових ринках. На відміну від існуючих, наведене визначення враховує соціальну спрямованість економічної системи та наголошує на ролі національних конкурентних переваг у формуванні конкурентоспроможності.

Практичне значення результатів дослідження.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання при розробці та подальшій реалізації економічної стратегії повоєнного відновлення України та національних програм розвитку сфери послуг в цілому і окремих її секторів.

Основні теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Національного транспортного університету (довідка про впровадження № 1099/02 від 29.06.2023). Практична цінність результатів також підтверджується їх використанням в діяльності Асоціації міжнародних автомобільних перевізників України (акт впровадження № 0608486) та Групи Світового банку (відгук про впровадження від 23.10.2023).

Повнота викладу результатів дисертації в публікаціях.

За темою дисертації опубліковано 6 статей в періодичних фахових виданнях України, 1 статтю в фаховому виданні держави-члена ЄС (Латвії) та 18 робіт апробаційного характеру.

Зміст публікацій відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. Основні положення дисертаційної роботи обговорено на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, за підсумками яких опубліковано тези доповідей. Зміст опублікованих праць в повній мірі розкриває суть результатів проведеного дослідження.

На підставі аналізу опублікованих автором робіт можна стверджувати, що матеріали дисертації достатньо повно висвітлені у статтях і в достатній мірі були представлені та обговорені на наукових конференціях.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу Муленка В.М., яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід висловити деякі зауваження та звернути увагу на наступні дискусійні питання:

1. В підрозділі 2.4 доцільно було б розширити загальні висновки та навести більш конкретні рекомендації щодо застосування іноземного досвіду розвитку сфери транспортних послуг Японії, Литви та Азербайджану в українських реаліях.

2. В підрозділі 3.2 деякі з запропонованих заходів розвитку окремих секторів сфери послуг носять декларативний характер без висування конкретних пропозицій: наприклад, стор. 179 для забезпечення зростання сектору інформаційних та комп'ютерних послуг здобувач наголошує на необхідності урядової підтримки офшорного програмування, не надаючи пропозиції щодо конкретних заходів сприяння з боку держави.

3. Дискусійною є пропозиція з розроблення в межах організаційно-економічного механізму довгострокової стратегії розвитку сфери послуг (підрозділ 3.5), адже в умовах військових дій існує фактор невизначеності та

велика множина можливих сценаріїв розвитку держави, що знижує доцільність створення стратегічного плану розвитку на тривалий період.

Наведені зауваження носять рекомендаційний характер, не зменшують значимості отриманих наукових та практичних результатів дослідження, тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи

Загальний висновок.

Дисертація Муленка Володимира Миколайовича на тему «Розвиток сфери послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі глобального поділу праці», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»), є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науковому рівні, та вирішує актуальне науково-прикладне завдання вдосконалення теоретико-методичних підходів та розробки практичних рекомендацій з розвитку сфери послуг як фактора підвищення конкурентних позицій України в системі глобального поділу праці.

Дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам щодо оформлення згідно наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31.05.2019 р.).

Дисертаційна робота, а також представлені здобувачем публікації відповідають вимогам п. 6–9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Вважаю, що здобувач, Муленко Володимир Миколайович, заслуговує присвоєння ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського,

доктор наук з державного управління, професор Володимир ГОРНИК

Пішим Горнико К. П. заверюю
 Членів секретар *Шаріт Масиш-Басова М. С.*

